

Buurtdynamiek en slachtofferschap van criminaliteit

Een studie naar de effecten van sociaal-economische stijging, daling en stabiliteit in Nederlandse buurten

Johan van Wilsem, Karin Wittebrood en Nan Dirk de Graaf¹

Summary

Neighbourhood dynamics and crime victimization: A study on the effects of socio-economic improvement, decline, and stability in Dutch neighbourhoods

Changes in neighbourhood status primarily result from the selective in- and out-migration of income groups. In turn, these changes are related to the chance of becoming the victim of a crime in the local community. Drawing from Shaw and McKay's (1942) social disorganization theory, we argue that victimization is not only more likely in disadvantaged neighbourhoods but also in neighbourhoods where improvements are taking place. These neighbourhoods are assumed to suffer from social instability caused by the strong influx of new residents, and from social heterogeneity that is caused by the simultaneous presence of high-income and low-income groups. Indeed, results from multilevel analyses on victimization survey data from the Politie-monitor Bevolking 1999 for over seventy thousand respondents show that strong socio-economic improvement of neighbourhoods is related to higher victimization risk for theft, violence and vandalism. City-level characteristics (e.g. population size) were also associated with victimization, independent of individual and neighbourhood characteristics. This study thereby adds to social disorganization theory in two ways: 1) Social disorganization is not only dependent upon socio-economic composition of neighbourhoods, but also upon socio-economic dynamics. 2) To understand differentiation in victimization, social processes within neighbourhoods as well as the larger social context are relevant.

1. Introductie

Een van de centrale bevindingen in studies naar de ruimtelijke spreiding van criminaliteit is dat slachtofferschap vaker voorkomt in achterstandsbuurtten. Zowel uit onderzoek in Nederland (Wittebrood, 2000), de Verenigde Staten (Bellair, 1997; Lauritsen, 2001; Sampson, Raudenbush & Earls, 1997) als in andere landen (Markowitz, Bellair, Liska & Liu, 2001; Lee, 2000) is

gebleken dat in buurten waar zich een concentratie voordoet van lage-inkomensgroepen, de inwoners blootstaan aan een hoger slachtoffer risico. Volgens de sociale-desorganisatietheorie (Shaw & McKay, [1942] 1969) leiden de geringe hoeveelheid materiële en politieke hulpbronnen onder de bewoners van dergelijke buurten tot een onvermogen tot onderlinge organisatie. Inderdaad is gebleken dat in buurten met een lage sociaal-economische status er relatief weinig sociale contacten zijn tussen bewoners (Bellair, 1997), de deelname aan lokale organisaties laag is (Sampson & Groves, 1989) en het vertrouwen in anderen gering (Ross, Mirowsky & Pribesh, 2001). Instituties waarmee de openbare orde kan worden gehandhaafd, zoals collectieve sociale controle, komen hierdoor moeilijker van de grond, waardoor een aantrekkelijker omgeving ontstaat voor het plegen van criminaliteit (Kornhauser, 1978; Sampson e.a., 1997). Ook is verondersteld dat bewoners van achterstandsbuurten minder bindingen hebben met lokale overheden die hun belangen (waaronder openbare orde) kunnen behartigen (Bursik & Grasmick, 1993; Vélez, 2001). Een logische gevolgtrekking is daarom dat criminaliteitsproblemen in achterstandsbuurten bestreden kunnen worden door het verbeteren van hun sociaal-economische status, bijvoorbeeld door renovatie van huizen, nieuwbouw van luxe woningen en de instroom van meer welvarende huishoudens.

In de sociale-desorganisatietheorie wordt echter niet alleen verondersteld dat een context van geringe sociale cohesie tussen buurtbewoners vaker voorkomt in achterstandsbuurten, maar tevens in geval van sociale diversiteit tussen bewoners en van sociale instabiliteit (Bursik, 1988; Kornhauser, 1978; Shaw & McKay, [1942] 1969). Sociale bindingen tussen buurtbewoners bestaan minder vaak naarmate onderlinge sociale verschillen sterker zijn, en naarmate de verblijfsduur van bewoners in een buurt korter is door sterke in- en uitstroom. De geringe sociale cohesie die hieruit voortvloeit, wordt gezien als een van de belangrijke oorzaken van lokale criminaliteit. Onderzoeksbevindingen omtrent de positieve samenhang tussen slachtofferschap in de buurt en zowel etnische heterogeniteit als verhuismobiliteit bieden ondersteuning voor deze aannames (Bellair, 1997; Sampson e.a., 1997; Wittebrood, 2000). Omdat economische vooruitgang van buurten echter vaak gepaard gaat met sociale diversiteit en instabiliteit (Atkinson, 2000; Covington & Taylor, 1989; McDonald, 1986), kan vanuit deze invalshoek worden afgeleid dat een dergelijk proces juist eerder criminaliteitsverhogend dan -verlagend zou werken. Hoewel op dit gebied weinig studies zijn verricht, wijzen enkele bevindingen er inderdaad op dat criminaliteit meer voorkomt in sterk 'stijgende' buurten dan in 'stabiele' buurten (Covington & Taylor, 1989; Taylor & Covington, 1988). Verder zijn er aanwijzingen dat economische *achteruitgang* van buurten eveneens gepaard gaat met een verhoogd risico op slachtofferschap, omdat dit proces samengaat met concentratie van lage-inkomensgroeperingen en daarmee sociale desorganisatie van de buurt in de hand werkt (Bursik & Webb, 1982; Skogan, 1990).

Ons uitgangspunt in deze studie is te evalueren in hoeverre sociaal-economische verandering in Nederlandse buurten tussen 1994 en 1998, in de vorm van abrupte stijging of daling, een risicofactor vormt voor slachtofferschap van diefstal, geweld en vandalisme, naast de 'traditionele' indicatoren voor sociale desorganisatie van een buurt: sociaal-economische achterstand, etnische heterogeniteit en verhuismobiliteit (Shaw & McKay, [1942] 1969). Aangezien ver-

ondersteld wordt dat economische vooruitgang op buurniveau gepaard gaat met criminaliteitsverhogende omstandigheden (sociale instabiliteit en heterogeniteit), gaat de aandacht in dit artikel daarmee deels uit naar de onbedoelde effecten van ogenschijnlijk positieve ontwikkelingen, die zich – onder andere onder invloed van het Grotestedenbeleid – gedurende deze periode met name in stedelijke gebieden hebben voorgedaan.

Naast de invloed die buurtveranderingen hebben op slachtofferschap, richt deze studie zich ook op de criminogene invloed van de ruimtelijke context waarin buurten zich bevinden, de gemeente. Daarbij wordt verondersteld dat het risico dat inwoners in hun eigen buurt lopen, niet alleen afhankelijk is van de sociale structuur van de buurt en van persoonlijke doelwitkenmerken, maar ook van de mate waarin op gemeentelijk niveau beleid wordt gevoerd om criminaliteit te bestrijden (Bursik & Grasmick, 1993; Skogan, 1990). Daarnaast kan de nabijheid van criminogene omstandigheden die zich voordoen buiten de eigen buurt, maar in de fysieke nabijheid ervan leiden tot verhoging van het slachtofferrisico door dadermobilititeit en imitatie van gedrag dat frequent wordt waargenomen in de omringende leefomgeving (Cohen & Tita, 1999; Morenoff, Sampson & Raudenbush, 2001). Door het belang te onderkennen van buurtexterne factoren voor de ruimtelijke spreiding van criminaliteit, bouwt deze studie voort op eerdere studies waarin wordt aangenomen dat criminogene processen zich niet alleen voordoen op lokaal niveau maar ook in de ruimtelijke sociale omgeving (Heitgerd & Bursik, 1987; Morenoff e.a., 2001; Smith, Frazee & Davison, 2001).

2. Theorie en eerder onderzoek

2.1 Sociaal-economische buurtveranderingen, sociale desorganisatie en slachtofferschap

Iedere ruimtelijke context wordt gekenmerkt door een zekere mate van sociale verandering door de vestiging en het vertrek van huishoudens. Ook op buurniveau is sprake van dergelijke migratiepatronen. Tussen buurten bestaan verschillen in de mate waarin huishoudens in- en uitstromen; zo is de mobiliteit onder bewoners in stedelijke buurten over het algemeen groter dan in plattelandsbuurten. Daarnaast zorgen ontwikkelingen op de (extra-lokale) woningmarkt ervoor dat buurten op uiteenlopende manieren te maken hebben met selectiviteit in migratiepatronen (Knol, 1998). In gebieden waar verouderde woningen worden gerenoveerd en huurwoningen plaatsmaken voor koopwoningen, ontstaat een toename van het woningaanbod voor hoge- en middeninkomens-groepen, en kunnen economische achterstanden worden weggevoerd door instroom van deze groepen. Buurten die te maken hebben met een abrupte verbetering van hun sociaal-economische positie, hebben dan ook vaak te maken met een grote instroom van relatief welvarende huishoudens (Atkinson, 2000; Covington & Taylor, 1989; Taylor & Covington, 1988). Andersom doet verval zich voor in buurten waar geringe investeringen worden gepleegd in het onderhoud van huizen en die daarom een slechte concurrentiepositie hebben op de woningmarkt, omdat zij minder ruimte en luxe bieden (Knol, 1998; Skogan, 1986). In dergelijke buurten is de *uitstroom* van bewoners veelal selectief: vaak trekken

de meest welvarende inwoners als eerste weg om betere woonruimte te vinden (Quillian, 1999; Skogan, 1986; South & Crowder, 1997). Er vestigen zich weinig nieuwe bewoners en als dit wel het geval is, dan betreft het vaak huishoudens met lage inkomens, bij wie de lage prijzen aansluiten op hun financiële mogelijkheden, zoals jongeren, alleenstaanden en allochtonen (Van der Wouden & De Bruijne, 2001). Een toename in de ruimtelijke concentratie van lage inkomensgroepen is dan het gevolg. Dergelijke selectiviteit in migratiepatronen vormt in belangrijke mate de oorzaak van verschuivingen in sociaal-economische status tussen buurten (OECD, 1998; Quillian, 1999).

De gevolgen van deze statusverschuivingen voor criminaliteit in de buurt lijken niet eenduidig. Enerzijds bevinden zich in verbeterende gebieden minder achterstandsbuurten door de instroom van hoge-inkomensgroepen, en is het risico op slachtofferschap lager doordat de toename van de collectieve hoeveelheid hulpbronnen kan leiden tot een betere informele organisatie van de buurt (McDonald, 1986). Anderzijds is, zoals gesteld, aan het proces van abrupte economische stijging van buurten vaak een sterke instroom van nieuwe (welvarende) bewoners verbonden. Door de vele nieuwkomers bestaat er minder sociale samenhang tussen buurtbewoners in vergelijking met economisch stabiele buurten, waar de instroom kleiner is en bewoners over het algemeen al langer in contact staan met elkaar. Ook is in sterk stijgende buurten vaak sprake van sociale diversiteit tussen inwoners: door de selectieve instroom van welvarende huishoudens kan sprake zijn van grote inkomensverschillen tussen oude en nieuwe bewoners (Atkinson, 2000; Covington & Taylor, 1989; Kleinhans, Veldboer & Duyvendak, 2000). Dergelijke heterogeniteit ondermijnt het vormen van sociale contacten tussen buurtbewoners, en daarmee het collectieve vermogen om gezamenlijke doelen na te streven, zoals veiligheid in de buurt (Kornhauser, 1978). Hoewel in toetsingen van de sociale-desorganisatietheorie sterk de nadruk is gelegd op het gebrek aan sociale integratie als gevolg van *etnische* heterogeniteit tussen buurtbewoners (Sampson e.a., 1997; Shaw & McKay, [1942] 1969; Wittebrood, 2000), kan ook *inkomens*heterogeniteit een vorm zijn van sociale diversiteit die leidt tot een geringer contact tussen bewoners, met als gevolg weinig sociale controle en veel criminaliteit. In hun studie onder enkele Nederlandse buurten waar achterstandsconcentratie werd tegengegaan door differentiatie in de woningvoorraad, vonden Kleinhans e.a. (2000) bijvoorbeeld dat er weinig sociale cohesie was vanwege het geringe contact tussen bewoners uit verschillende sociale lagen. Een van de mogelijke redenen hiervoor is dat nieuwkomers in verbeterende buurten soms verantwoordelijk gehouden voor het 'uitkopen' van voormalige bewoners met wie sociale contacten werden onderhouden (Atkinson, 2000; McDonald, 1986). Verder is gebleken dat de instroom van huishoudens met hoge inkomens in achterstandsbuurten soms samengaat met onvrede onder de oude bewoners, omdat het geïntroduceerde hogere welvaartspeil de buurt voor hen juist minder aantrekkelijk maakt aangezien veel voorzieningen (bijvoorbeeld winkels) worden toegespitst op de wensen van de nieuwe bewoners (Atkinson, 2000). Zowel Blau en Blau (1982) als Taylor en Covington (1988) wijzen er dan ook op dat aan inkomensverschillen tussen individuen die tot dezelfde gemeenschap behoren niet alleen een proces van sociale desorganisatie verbonden kan zijn, maar ook van relatieve deprivatie onder de minderbedeelden in die gemeenschap. Deze deprivatie leidt tot een verhoogde kans op regelovertreding, hoewel dit gedrag niet noodzakelijkerwijs in de eigen gemeenschap plaatsvindt.

In verslechterende buurten wordt de sociale diversiteit tussen bewoners juist minder groot: het proces van daling komt voort uit de selectieve uitstroom van hogere inkomensgroepen, het achterblijven van lage-inkomensgroepen, en de (veelal beperkte) instroom van lage-inkomensgroepen (Knol, 1998; Quillian, 1999). Verondersteld wordt daarom dat aan uiteenlopende vormen van sociaal-economische buurt dynamiek criminaliteitsverhogende omstandigheden zijn verbonden. *Inwoners van sterk verbeterde buurten lopen een hoger risico op slachtofferschap dan alleen op grond van de sociaal-economische positie van de buurt zou worden verondersteld (door het verbeteringsproces wonen zij immers over het algemeen juist niet in achterstandsbuurten), omdat het proces van sterke stijging samengaat met sociale instabiliteit en heterogeniteit. Tegelijkertijd staan inwoners van verslechterende buurten bloot aan een hoog risico op slachtofferschap, omdat door het achteruitgangproces een concentratie van sociaal-economische achterstand ontstaat, een context waarin de sociale cohesie tussen bewoners vaak gering is* (Bellair, 1997; Sampson e.a., 1997).

Deze hypothesen bieden daarmee een aanvulling op de sociale-desorganisatietheorie, waarvan een van de pijlers is dat criminaliteit zich meer voordoet in geval van armoedeconcentratie (Bursik, 1988; Kornhauser, 1978; Sampson e.a., 1997; Shaw & McKay, [1942] 1969). Traditioneel wordt daarom verondersteld dat slachtofferschap het meest waarschijnlijk is in stabiele achterstandsbuurten en sterk verslechterende buurten. Door af te leiden dat ook aan positieve sociaal-economische verandering omstandigheden zijn verbonden die sociale desorganisatie in de hand werken, wordt een verklaring gegeven voor de criminaliteitsverschillen die bestaan tussen ogenschijnlijk 'goede' buurten.

2.2 De gemeentelijke context

Processen van suburbanisatie en deïndustrialisatie van de steden, hebben vanaf de jaren zestig geleid tot verarming van de stedelijke leefomgeving. Armoede vormt dan ook in belangrijke mate een stedelijk probleem (SCP, 2000; OECD, 1998). In de periode 1994-1998, het tijdsvak waar de huidige studie zich op richt, zijn echter met name buurten in (groot)stedelijke gebieden verbeterd. Door een sterke toename van het aandeel koopwoningen en een algehele kwaliteitsverbetering van woningen in de vier grote steden, heeft een sterkere toestroom plaatsgevonden van welvarende huishoudens naar deze steden dan voorheen (Van der Wouden & De Bruijne, 2001). In plattelandsbuurten daarentegen lijkt concentratie van armoede te zijn toegenomen in deze periode (Van Wilsem & Oudhof, 2001).

Bij het bepalen van de wijze waarop sociaal-economische buurtveranderingen van invloed zijn op criminaliteit, is het belangrijk om rekening te houden met de geografische stratificatie van deze ontwikkelingen. Centraal hierbij staat de veronderstelling dat de urbanisatiegraad van een gebied niet alleen een indicatie geeft van buurtinterne processen (zoals bijvoorbeeld de etnische samenstelling, die in stedelijke buurten over het algemeen heterogener is dan in niet-stedelijke buurten), maar tevens voor buurtexterne processen die relevant zijn voor de voorspelling van slachtofferschap, zoals de fysieke nabijheid van criminaliteitsverhogende omstandigheden in andere buurten. Zo kan worden aangenomen dat stedelijke buurten niet alleen zelf vaker sociaal gedesorganiseerd zijn dan niet-stedelijke buurten, maar ook vaker omringd worden door

gedesorganiseerde buurten. Deze ruimtelijke inbedding van buurten is van potentieel belang voor de verklaring van buurtverschillen in criminaliteit. Mogelijk zijn daders die in nabijzijnde buurten opereren door hun dagelijkse activiteiten ook vertrouwd met de omringende buurten, en begeven zij zich daarom met name in deze verzameling van buurten (Brantingham & Brantingham, 1984; Cohen e.a., 1981; Smith e.a., 2000). Brantingham en Brantingham (1984) duiden deze vertrouwde omgeving aan als 'awareness space'. Een andere verklaring voor de diffusie van criminaliteit naar andere buurten, is dat het dominerende gedragspatroon dat men in andere buurten waarneemt, wordt overgenomen door buurtbewoners (Cohen & Tita, 1999; Sampson, Morenoff & Earls, 1999). Enkele recente studies bieden ondersteuning voor deze aannames. Zowel Morenoff e.a. (2001) als Smith e.a. (2000) vonden bijvoorbeeld dat het criminaliteitsniveau in een buurt hoger is naarmate er in de omringende buurten meer criminaliteit voorkomt, terwijl Wittebrood (2000) tot de conclusie komt dat inwoners van de vier grote steden een hoger risico lopen om slachtoffer te worden van geweld in de eigen buurt, onafhankelijk van de interne sociale structuur van de buurt. Dit duidt erop dat het hogere criminaliteitsniveau in steden niet alleen bestaat omdat zich in grote steden meer 'slechte' buurten bevinden dan in kleinere gemeenten, maar dat er mogelijk additionele criminaliteitsverhogende effecten uitgaan van de ruimtelijke clustering van sociaal gedesorganiseerde buurten.

Er bestaan echter niet alleen verschillen in de mate waarin op buurtoverstijgend niveau criminaliteitsverhogende omstandigheden aanwezig zijn, maar ook in hoeverre buurten aanspraak kunnen maken op de hulp van externe actoren waarmee criminaliteit kan worden *bestreden* (Bursik & Grasmick, 1993; Vélez, 2001). Zo wijzen de bevindingen van Vélez (2001) erop dat naarmate de contacten tussen buurtbewoners en politiefunctionarissen beter zijn, het risico op slachtofferschap kleiner is. Skogan (1990) komt tot soortgelijke bevindingen en benadrukt daarbij het belang van 'community policing', waarbij de politie probeert nader in contact te komen met buurtbewoners. Sampson (1986) vond dat stedelijke arrestatiecijfers voor ernstige misdrijven lager waren naarmate de lokale politie actiever was in zijn optreden tegen 'kleine' overtredingen (o.a. rijden onder invloed) en naarmate de kans op gevangenisstraf hoger was.

Door het potentiële belang te onderkennen van een ruimtelijke context die het buurtniveau overstijgt, wordt een belangrijke aanvulling gegeven op de sociale-desorganisatietheorie. Van oudsher is deze theorie gericht geweest op het preventieve aspect van sociale bindingen tussen buurtbewoners onderling, en heeft zij weinig aandacht geschonken aan de inbedding van de buurt in het grotere ruimtelijk geheel (Bursik & Grasmick, 1993). Deze grotere context kan van belang zijn vanwege centrale invloeden op een hoger niveau, zoals bijvoorbeeld via gemeentelijk beleid, maar ook vanwege de nabijheid van criminogene omstandigheden in andere buurten. In de huidige studie zal deze aanname worden getoetst door na te gaan in hoeverre gemeentelijke kenmerken een aanvulling bieden bij de voorspelling van slachtofferschap, naast individuele doelwitkenmerken en buurtkenmerken. *Verondersteld wordt dat het risico op diefstal, geweld en vandalisme hoger is naarmate (a) de gemeente uit meer inwoners bestaat, en (b) de politie op gemeentelijk niveau slechter functioneert (volgens burgers).* Aangenomen wordt hierbij dat de gemeentegrootte (hypothese a) een indicatie biedt van de fysieke nabijheid van sociaal gedesorganiseerde buurten, terwijl het functioneren van de politie (hypothese b) duidt op een centraal (beleids)effect.

Verder wordt in deze studie constant gehouden voor het gemiddeld inkomen in de gemeente. Omdat hieromtrent concurrerende hypothesen kunnen worden afgeleid, wordt dit kenmerk als controlevariabele geïntroduceerd. Enerzijds biedt het gemiddelde welvaartsniveau mogelijk een indicatie aan potentiële daders in hoeverre in de gemeente aantrekkelijke doelwitten aanwezig zijn om diefstal tegen te plegen. Anderzijds kan het zo zijn dat gemeenten met een hoog gemiddeld welvaartsniveau meer materiële hulpbronnen tot hun beschikking hebben om openbare-ordeproblemen mee te bestrijden (Reiss jr., 1986).

3. Data

Om onze hypothesen te toetsen is gebruikgemaakt van gegevens uit verschillende bestanden. De gegevens omtrent slachtofferschap van criminaliteit en individuele kenmerken van potentiële doelwitten zijn verkregen uit de Politiemonitor Bevolking (PMB) 1999. De Politiemonitor is een tweejaarlijkse telefonische enquête die wordt afgenomen in opdracht van het Ministerie van Justitie en Binnenlandse Zaken. Hierbij wordt in elk van de 25 Nederlandse politieregio's een steekproef van tenminste 1000 respondenten ondervraagd, en in sommige regio's aanzienlijk meer. In 1999 is de PMB gehouden op basis van een steekproef onder de Nederlandse bevolking van 15 jaar en ouder van 77539 respondenten.

Per respondent was een indicator beschikbaar die aanduidde in welk viercijferig postcodegebied de respondent woonachtig was. Het postcodegebied is de enige gebiedsindicator die aanwezig is in de Politiemonitor-data waarvoor tevens bevolkingsgegevens beschikbaar zijn, en zal in deze studie daarom worden gebruikt om het buurtniveau mee aan te duiden. Deze gebieden zijn ontworpen als administratieve eenheden door de PTT, en zijn als zodanig geen optimale indelingen om buurten mee aan te duiden omdat binnen postcodegebieden soms sprake is van aanzienlijke heterogeniteit (Knol, 1998). Verwacht wordt derhalve dat effecten op buurtniveau om deze reden waarschijnlijk eerder onder- dan overschat zullen worden. Voor 70201 respondenten uit 2526 postcodegebieden in 527 gemeenten zijn volledige gegevens beschikbaar. De analyses hebben daarmee betrekking op bijna tweederde van alle 3968 postcodegebieden van Nederland, en op 98% van alle gemeenten (volgens de postcode- en gemeente-indeling van 1999).

Gegevens omtrent de sociale structuur in viercijferige postcodegebieden zijn gekoppeld aan de Politiemonitor Bevolking. Deze data zijn merendeels afkomstig uit de Kerncijfers Viercijferige Postcodegebieden 1995 en 1999 van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). Deze Kerncijfers betreffen populatiegegevens, die zijn samengevoegd uit uiteenlopende oorspronkelijke gegevensbronnen, zoals de Gemeentelijke Basisadministratie (GBA) en het Regionaal Inkomensonderzoek (RIO). Ook is gebruikgemaakt van PTT-gegevens omtrent het aantal verhuizingen naar een postcodegebied, die zijn verkregen via het onderzoeksbureau Experian. De postcodedata hebben betrekking op het jaar 1998 of 1999. Daarnaast is een maat aangemaakt voor sociaal-economische verandering van het postcodegebied tussen 1994 en 1998. Verder zijn gemeentegegevens aan het databestand gekoppeld. Deze zijn afkomstig uit

het Statistisch Bestand Nederlandse Gemeenten van het CBS (zie: <http://statline.cbs.nl/>) en uit de Politiemonitor Bevolking 1999.

4. Operationalisaties

4.1 *Slachtofferschap*

Respondenten werd gevraagd of ze de afgelopen twaalf maanden het slachtoffer zijn geweest van verschillende vormen van criminaliteit. In dit onderzoek wordt onderscheid gemaakt tussen drie verschillende typen slachtofferschap: voor diefstal, geweld en vandalisme zijn dichotome variabelen aangemaakt die aangeven of de respondent hiervan het slachtoffer is geweest (1) of niet (0). Slachtofferschap van diefstal werd vastgesteld door te vragen of de respondent diefstal van de auto, diefstal uit de auto, beroving zonder geweld, een poging tot inbraak, een voltooide inbraak, of een andere vorm van diefstal had meegemaakt. Voor geweld was dit het geval met betrekking tot bedreiging, mishandeling, of beroving met geweld. Slachtofferschap van vandalisme werd bepaald door vast te stellen of de respondent een vernieling aan de auto of een andere vorm van vernieling had meegemaakt. Aangezien deze studie zich richt op de invloed van sociale omstandigheden in de buurt op slachtofferschap, zijn alleen incidenten meegerekend die zich volgens de respondent in de eigen buurt hadden voorgedaan (Miethe & Meier, 1994; Wittebrood, 2000). Van de respondenten die aangaven in het voorgaande jaar slachtoffer te zijn geweest van één of meer gevallen van diefstal, had 70% tenminste één incident in de eigen buurt meegemaakt. Voor de groep geweldsslachtoffers betrof dit 46%, voor vandalisme 78%.

4.2 *Individuele kenmerken*

Om te controleren voor compositieverschillen tussen buurten, worden verschillende individuele kenmerken van respondenten in onze analyses betrokken. Indien deze kenmerken gerelateerd zijn aan individueel risico én verschillend verspreid zijn over buurten, bieden zij een alternatieve verklaring voor de ruimtelijke spreiding van slachtofferschap. Door rekening te houden met dergelijke compositieverschillen, wordt het daadwerkelijk contextuele karakter van buurt- en gemeente-effecten beter getoetst dan indien dit niet het geval zou zijn (Sampson e.a. 1997; Wittebrood 2000).

Gecontroleerd wordt voor verschillende achtergrondkenmerken die in eerder onderzoek samenhangen met slachtofferschap: geslacht, leeftijd, huishoudenssamenstelling en etniciteit (Hindelang, Gottfredson & Garofalo 1978). Voor huishoudenssamenstelling is een maat aangemaakt die aangeeft of de respondent alleenstaand is (1) of niet (0). De maat voor etniciteit betreft of de respondent van niet-westerse afkomst is (1) of niet (0), waarbij Surinamers, Antillianen, Turken en Marokkanen tot de eerste categorie behoren.² Verder geeft het hoogste gevolgde opleidingsniveau van de respondent een aanduiding van zijn aantrekkelijkheid als

doelwit voor diefstal vanwege bezit van luxe goederen: verondersteld wordt dat hoe hoger de opleiding, des te hoger de aantrekkelijkheid. Deze variabele bestaat uit zeven categorieën: lager onderwijs, lager beroepsonderwijs, middelbaar algemeen voortgezet onderwijs, middelbaar beroepsonderwijs, havo/vwo, hoger beroepsonderwijs, en hoger wetenschappelijk onderwijs. Ten slotte wordt rekening gehouden met twee individuele kenmerken die een indicatie bieden van de dagelijkse leefpatronen van respondenten, en daarom samenhangen met hun blootstelling aan daders en bescherming van huiselijk bezit (Miethe, Stafford & Long, 1987; Wittebrood, 2000). Ten eerste is gevraagd of de respondent betaald werk verricht (0=nee, 1=ja). Ten tweede diende de respondent aan te geven hoeveel uur gemiddeld per week het eigen huis onbemand was. De zes antwoordcategorieën op deze vraag varieerden van '0-1 uur' (1) tot 'meer dan 40 uur' (6). 3156 Respondenten gaven geen antwoord op deze vraag en kregen daarom een gemiddelde waarde op deze variabele aangewezen. Met een dummyvariabele die aangeeft of respondenten een ontbrekende waarde hadden op deze vraag, kan worden nagegaan of deze groep afwijkt van de (toebedeelde) gemiddelde waarde.

4.3 Buurtenkenmerken

Verskillende indicatoren vormen de componenten voor een index omtrent *sociaal-economische achterstand* in 1998. Deze index is samengesteld uit: gemiddeld inkomen per inkomensontvanger, percentage inkomensontvangers met een laag inkomen (onder de 40%-grens van de landelijke inkomensverdeling), en percentage inkomensontvangers van 15-64 jaar met een uitkering als voornaamste inkomensbron. Via een factoranalyse is gewogen op de factorladingen (respectievelijk -0.85, 0.95 en 0.81).

Om de verandering in economische achterstand tussen 1994 en 1998 te bepalen is voor de drie bovenstaande indicatoren de residuele verandering ('residual change') over deze periode berekend (Bohrnstedt, 1969). De residuele veranderingsscore staat gelijk aan het residu van een regressievergelijking waarin het initiële niveau wordt gebruikt als voorspeller voor het niveau op het latere tijdstip. Zodoende wordt met deze score een indicatie gegeven van veranderingen die zich binnen de dynamiek in het systeem als geheel voordoen (in dit geval: Nederland). Dat wil zeggen dat als zich in alle postcodegebieden een stijging van een bepaald kenmerk voordoet, deze stijging dan ook wordt 'voorspeld'. Residuele veranderingsscores die sterk afwijken van nul geven daarom niet per se een sterke absolute verandering aan, maar een sterke afwijking ten opzichte van het algemene veranderingspatroon dat plaatsvindt. Het voordeel van deze score is dat de mate van verandering onafhankelijk is van het aanvangsniveau, terwijl dit bij relatieve of ruwe verschillen vaak niet het geval is. Residuele veranderingsscores zijn om deze reden regelmatig in eerder onderzoek naar buurten gebruikt (Bursik & Webb, 1982; Covington & Taylor, 1989; Schuerman & Kobrin, 1986). De residuele veranderingsscores tussen 1994 en 1998 voor gemiddeld inkomen per inkomensontvanger, het percentage inkomensontvangers met een laag inkomen en het percentage inkomensontvangers van 15-64 jaar met een uitkering als voornaamste inkomensbron, zijn samengevoegd in een gemeenschappelijke index voor toename van sociaal-economische achterstand. Deze index is geconstrueerd aan de hand van een factoranaly-

se, waarbij is gewogen op de factorladingen (respectievelijk -0.83, 0.89 en 0.53). Hoge waarden op deze index duiden op een sterke toename van sociaal-economische achterstanden ('dalende' buurten), lage waarden op een sterke afname daarvan ('stijgende' buurten). Afhankelijk van de waarde op deze index zijn buurten ingedeeld in één van vijf categorieën omtrent *sociaal-economische verandering tussen 1994 en 1998*. Indien de waarde voor de veranderingindex tenminste twee standaarddeviaties hoger was dan het gemiddelde werd een buurt gerekend tot degenen die sterk achteruit waren gegaan; buurten die tenminste twee standaarddeviaties lager dan de gemiddelde waarde op deze index scoorden, werden gerekend tot de sterke 'stijgers'. Daar waar de veranderingswaarde tussen de een en twee standaarddeviaties hoger was dan het gemiddelde, werden buurten ingedeeld bij de categorie die een matige achteruitgang had ondergaan; indien deze waarde tussen de een en twee standaarddeviaties lager was dan het gemiddelde, was er sprake van matige vooruitgang. Buurten die op de veranderingindex minder dan één standaarddeviatie afweken van het gemiddelde, werden aangemerkt als stabiel.

De *verhuismobiliteit* is vastgesteld als het aantal verhuizingen naar een buurt (instroom) als percentage van de totale buurtbevolking. Het percentage niet-westerse allochtonen geeft een indicatie van de *etnische heterogeniteit* in een buurt. Hieronder worden volgens de ruime CBS-definitie degenen verstaan, waarvan tenminste één van de ouders geboren is in een niet-westers land.³ De mate van *inkomsheterogeniteit* is bepaald door van het percentage hoge inkomens (boven de 80%-grens van de landelijke inkomensverdeling) en het percentage lage inkomens in de buurt (beneden de 40%-grens van de landelijke inkomensverdeling) de laagste waarde van de twee te nemen. Hoe hoger dit laagste percentage is, des te meer sprake is van gelijktijdige aanwezigheid van lage en hoge inkomensgroepen binnen een buurt. Hoewel deze meting van inkomensheterogeniteit zeker niet optimaal is, biedt de beperkte hoeveelheid gegevens die beschikbaar zijn weinig alternatieven. Verder wordt op buurtniveau gecontroleerd voor het *percentage jongeren* (15-24 jaar) in de buurt. Verondersteld wordt dat de kans op slachtofferschap hoger is naarmate zich in een buurt meer jongeren bevinden, vanwege de grotere nabijheid van potentiële daders.

4.4 Gemeentekennmerken

Op gemeenteniveau worden drie verklarende variabelen opgenomen, het *gemiddeld inkomen per inkomensontvanger*, het *totaal aantal inwoners*, en de algemene *tevredenheid met politiefuncties*. De waarden voor het totaal aantal inwoners waren scheef verdeeld onder de populatie van gemeenten. Dit is verkleind via een natuurlijke log-transformatie.

Om de tevredenheid onder de bevolking met het lokale politieoptreden vast te stellen is gebruikgemaakt van enquêtevragen uit de Politie-monitor Bevolking 1999. Aan iedere respondent werd gevraagd om op vier stellingen te reageren of men het er mee 'oneens' (1), 'niet eens/oneens' (2), of 'eens' (3) was. Deze stellingen zijn: 'De politie biedt in deze buurt bescherming', 'De politie reageert op de problemen hier in de buurt', 'De politie in deze buurt doet haar best' en 'De politie pakt de zaken in deze buurt efficiënt aan'. Deze vragen geven een beeld van het algehele optreden van de lokale politie. Om per gemeente een maat te construeren voor

het optreden van de politie, is gebruikgemaakt van een ecometrische analyse (Raudenbush & Sampson, 1999). Bij een ecometrische analyse wordt beoogd een kenmerk van de sociale structuur (in dit geval: gemeente) te meten. Daarbij wordt ervan uitgegaan dat de interne consistentie van een schaal op gebiedsniveau niet alleen afhankelijk is van de correlatie tussen de items, het aantal items en de moeilijkheidsgraad ervan (zoals in een individuele schaal), maar ook van de overeenstemming tussen de respondenten binnen het gebied en de steekproefgrootte per gebied (Raudenbush & Sampson, 1999). De betrouwbaarheid van een ecometrische schaal is afhankelijk van de steekproefgrootte in elk van de j gemeenten (N), de variantie tussen gemeenten (τ_{00}) en de variantie tussen individuen binnen gemeenten (σ^2), en wordt gedefinieerd als: $\Sigma(\tau_{00}/(\tau_{00}+\sigma^2/N_j))/J$ (Sampson e.a., 1999). De hier gebruikte maat voor gemeentelijk politiefunctioneren heeft een hoge betrouwbaarheid van 0.83. Wel blijkt uit de lage intra-class correlatie van 0.032, dat bijna 97% van de schaalvariantie zich voordoet tussen individuen binnen gemeenten en slechts ruim 3% tussen gemeenten. In bijlage 1 wordt nader ingegaan op de constructie van een ecometrische schaal voor gemeentelijk politiefunctioneren. Wel dient te worden vermeld dat voor deze maat weliswaar gebruik wordt gemaakt van de subjectieve inschattingen van individuen, maar (zoals uitgebreider uitgelegd in bijlage 1) dat deze inschattingen worden gecontroleerd voor verschillende individuele kenmerken die ermee samenhangen. Onzes inziens is de vergelijkbaarheid van deze maat tussen gemeenten groter dan van 'objectieve' maten, zoals personeelsomvang van het politieapparaat en oplossingspercentages. In tegenstelling tot de hier geconstrueerde maat zijn deze onderhevig aan definitie-inconsistenties tussen gemeenten en politiedistricten.

5. Analysemethode

Omdat gebruik wordt gemaakt van multiniveau-gegevens (individu, buurt, gemeente) dient rekening te worden gehouden met de correlatie in meetfouten tussen de verschillende niveaus. Via multilevel-analyse wordt hiervoor gecorrigeerd, doordat op elk van de drie onderscheiden niveaus aparte error-termen worden geschat (Snijders & Bosker, 1999). Omdat in de huidige studie gebruik wordt gemaakt van dichotome afhankelijke variabelen (wel/geen slachtoffer), worden logistische multilevel-analyses uitgevoerd. De verdeling van meetfouten op individueel niveau wordt hierin verondersteld binomiaal verdeeld te zijn; de variantieparameter op dit niveau wordt daarom vastgezet op de waarde 1. Van de error-componenten op buurt- en gemeenteniveau wordt verondersteld dat zij een normale verdeling volgen. (Voor een nadere specificatie van drie-niveaumodellen, zie Snijders en Bosker (1999, p. 63-66)).

Met name op geaggregeerd niveau kunnen verklarende kenmerken sterk onderling gecorreleerd zijn, waardoor parameterschattingen ernstig beïnvloed kunnen worden. Het is daarom van belang om na te gaan in hoeverre zich multicollineariteit voordoet (Land, McCall & Cohen, 1990). Lage waarden voor *Variance Inflation Factor (VIF) scores* (onder de 3) en *condition indices* (onder de 6) gaven aan dat in geen van de geschatte modellen sprake was van collineariteitsproblemen (Belsley, Kuh & Welsch, 1980).

6. Resultaten

In tabel 1 wordt een beschrijving gegeven van de gebruikte variabelen in de analyses. Hieruit blijkt dat 14% van de respondenten in het jaar voorafgaand aan het interview slachtoffer in de eigen buurt is geweest van een diefstal, 2% van een geweldsmisdrijf, en 18% van vandalisme.

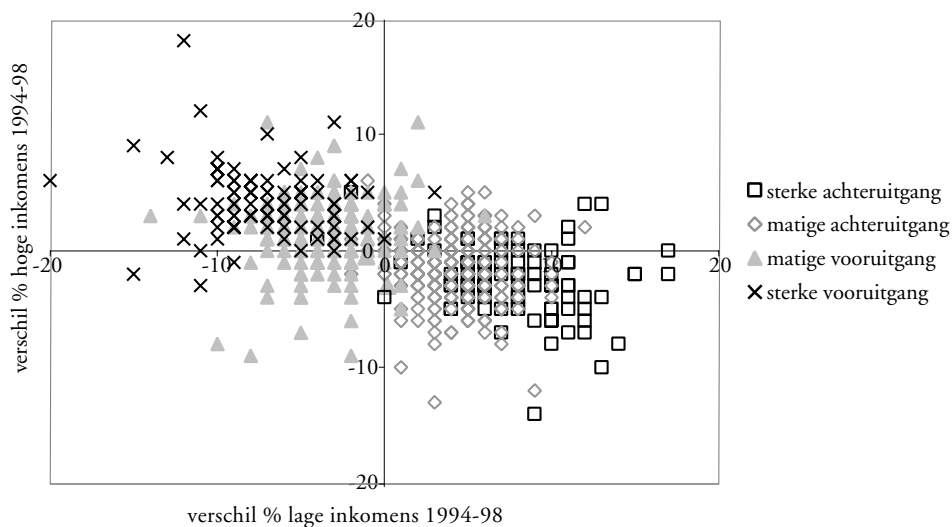
Voordat wordt ingegaan op de relatie tussen sociaal-economische veranderingen op buurt-niveau en slachtofferschap van criminaliteit, worden eerst enkele kenmerken van Nederlandse buurten beschreven, al naargelang zij sociaal-economisch gezien zijn verbeterd, verslechterd of stabiel zijn gebleven over de periode 1994-1998. In figuur 1 en tabel 2 staan hiervan de resultaten vermeld. Deze hebben betrekking op de 2537 buurten waarvoor volledige gegevens beschikbaar waren.

Allereerst is in figuur 1 te zien op welke wijze de verschillende soorten buurten tussen 1994 en 1998 wijzigingen hebben ondergaan op een aantal sociaal-economische kenmerken. In deze figuur is voor de buurten die tussen 1994 en 1998 substantiële verandering hebben ondergaan, weergegeven met hoeveel procentpunten het percentage inkomensontvangers met een laag inkomen of een hoog inkomen is veranderd. De lage inkomens hebben hierbij wederom betrekking op degenen onder de 40%-grens van de landelijke inkomensverdeling, de hoge inkomens op degenen boven de 80%-grens van deze verdeling.⁴ Benadrukt moet worden dat het hier geen in- of uitstroomgegevens betreft van specifieke inkomensgroepen, maar wijzigingen in het relatieve aandeel van deze groepen binnen de buurt. Voor veel van de sterk verbeterde buurten geldt dat het percentage lage inkomens flink is gedaald en het percentage hoge inkomens sterk is gestegen, maar er zijn ook enkele uitzonderingen. In sommige sterk verbeterde buurten is het percentage lage inkomens nauwelijks gedaald en het percentage hoge inkomens sterk gestegen, terwijl in andere sterk verbeterde buurten het percentage hoge inkomens nauwelijks is gestegen maar het percentage lage inkomens juist sterk is gedaald. Ook onder de andere typen buurten zien we differentiatie in het soort verandering van inkomensgroepen die zij hebben ondergaan. Verder blijkt uit tabel 2 dat (sterk) verbeterde buurten zich op een aantal andere punten onderscheiden van stabiele en verslechterde buurten. Allereerst blijkt dat de verhuismobiliteit, dat wil zeggen de instroom van nieuwe bewoners, gemiddeld aanzienlijk hoger is in verbeterde buurten dan in andere buurten, met name daar waar sprake is van sterke vooruitgang. Deze buurten hebben op dit punt dus te maken met een relatief hoge sociale instabiliteit. Wat betreft inkomensheterogeniteit worden eveneens hogere waarden aangetroffen in verbeterde buurten dan in stabiele en dalende buurten. Dit duidt erop dat hoge- en lage-inkomensgroepen vooral dezelfde buurt delen in gebieden waar sprake is geweest van een vooruitgangsproces. Verder ondersteunen deze cijfers dat processen van sociaal-economische stijging en daling niet gelijk zijn verdeeld over grote en kleine gemeenten. Sterk stijgende buurten zijn flink oververtegenwoordigd in de grote gemeenten, met name in de vier grootste steden. Dalende buurten komen daar juist weinig voor, maar zijn daarentegen oververtegenwoordigd in de kleine gemeenten (Van Wilsem & Oudhof, 2001).

Tabel 1: Beschrijving afhankelijke en onafhankelijke variabelen

	Gemiddelde	Standaard-deviatie	Minimum	Maximum
<i>Individuele kenmerken (n=70201)</i>				
Slachtoffer diefstal	0,14	0,35	0	1
Slachtoffer geweld	0,02	0,15	0	1
Slachtoffer vandalisme	0,18	0,38	0	1
Man	0,44	0,50	0	1
Leeftijd	45	16,71	15	98
Alleenstaand	0,20	0,40	0	1
Etnische minderheid	0,02	0,14	0	1
Opleiding	4,08	1,75	1	7
Betaalde baan	0,58	0,49	0	1
Frequentie niemand thuis	4,15	1,51	1	6
Ontbrekende waarde frequentie niemand thuis	0,04	0,21	0	1
<i>Buurtkenmerken (n=2526)</i>				
Sociaal-economische verandering 1994-1998:				
– sterke achteruitgang	0,02	0,12	0	1
– matige achteruitgang	0,10	0,31	0	1
– stabiliteit	0,76	0,43	0	1
– matige vooruitgang	0,08	0,28	0	1
– sterke vooruitgang	0,03	0,18	0	1
Sociaal-economische achterstand 1998	-0,03	0,97	-6,36	3,40
Percentage niet-westerse allochtonen	6,48	9,26	0	82
Percentage jongeren 15-24 jaar	11,79	2,86	5	40
Inkomensheterogeniteit	20,14	6,30	5	38
Verhuismobiliteit	3,98	2,27	1	51
<i>Gemeentekenmerken (n=527)</i>				
Aantal inwoners (ln)	9,83	0,86	6,91	13,50
Gemiddeld inkomen (in duizend gulden)	32,86	2,76	27,8	47,2
Tevredenheid met politiefunctioneren	0,00	0,08	-0,34	0,27

Figuur 1: Dynamiek in percentage hoge en lage inkomens onder buurten die substantiële verandering hebben ondergaan tussen 1994 en 1998

Tabel 2: Kenmerken buurten naar mate van sociaal-economische verandering 1994-1998

	Totaal	Sociaal-economische verandering 1994-1998 ^a				
		Sterke achteruitgang	Matige achteruitgang	Stabiliteit	Matige vooruitgang	Sterke vooruitgang
Aantal	2526	38	264	1926	214	84
Verhuismobiliteit 1999 (gemiddelde)	3,98	3,07	3,65	3,75	5,12	7,49
Inkomensheterogeniteit (gemiddelde)	20,1	15,6	16,6	20,2	23,3	23,2
Gemeentegrootte 1999						
– % < 50.000 inwoners	63,3	89,5	64,0	65,8	48,1	28,6
– % 50.000-200.000 inwoners	28,5	5,3	27,7	27,6	36,9	40,5
– % grootste 4 steden	8,3	5,3	8,3	6,6	15,0	31,0
totaal	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

^a Buurten met een sterke voor- of achteruitgang wijken in hun veranderingsscore ten minste twee standaarddeviaties van het gemiddelde, buurten met matige voor- of achteruitgang wijken in hun veranderingsscore tussen de 1 en 2 standaarddeviaties af van het gemiddelde. De overige buurten worden aangemerkt als stabiel.

In tabel 3 staan de resultaten vermeld van logistische multilevel-analyses omtrent slachtofferschap van diefstal, geweld en vandalisme. Voor elk van deze drie typen misdrijven zijn drie aparte modellen geschat. In model 1 wordt het risico op slachtofferschap voorspeld aan de hand van verschillende individuele, buurt- en gemeentelijke kenmerken, waarbij op buurniveau de sociaal-economische verandering tussen 1994 en 1998, de mate van sociaal-economische achterstand (in 1998), het percentage allochtonen en het percentage jongeren als predictoren worden opgenomen. In model 2 wordt de mate van inkomensheterogeniteit als verklarend buurtkenmerk toegevoegd. Op deze wijze kan worden nagegaan of, zoals verondersteld, eventuele effecten van sociaal-economische vooruitgang inderdaad te wijten zijn aan de gelijktijdige aanwezigheid van hoge en lage inkomensgroepen binnen een buurt. In model 3 wordt de mate van verhuismobiliteit in de buurt als verklarend kenmerk toegevoegd. Hiermee kan worden nagegaan in hoeverre eventuele criminogene effecten van (sterke) sociaal-economische vooruitgang voortkomen uit de sociale instabiliteit door de grote instroom van nieuwe bewoners. Bij de onderstaande bespreking van de resultaten zal eerst worden ingegaan op de resultaten op individueel niveau, vervolgens op buurniveau en ten slotte op gemeenteniveau.

Op individueel niveau zijn uiteenlopende kenmerken aan slachtofferschap van criminaliteit gerelateerd. Twee daarvan blijken op consistente wijze met elk van de drie onderscheiden typen misdrijven samen te hangen: leeftijd en opleiding. Jongeren en hoger opgeleiden lopen een hoger risico om slachtoffer te worden van diefstal, geweld en vandalisme dan ouderen en lager opgeleiden. Verder blijken mannen een hoger risico te lopen dan vrouwen om slachtoffer te worden van geweld, maar juist een lager diefstalrisico. Alleenstaanden hebben in vergelijking met getrouwden en samenwonenden kleinere kansen om slachtoffer te worden van diefstal en vandalisme in de eigen buurt, maar een hoger risico op geweld. Verder blijkt dat mensen die deel uitmaken van een huishouden waarin frequent niemand thuis is, een relatief hoog risico lopen slachtoffer te worden van vandalisme. Ook werkenden en allochtonen hebben lagere kansen op vandalisme in de eigen buurt.

Op buurniveau blijkt uit de resultaten van model 1 dat in buurten die er tussen 1994 en 1998 op vooruit zijn gegaan, het risico op diefstal, geweld en vandalisme hoog is, met name als er sprake was van sterke verbetering. Inwoners van verslechterde buurten lopen daarentegen geen hoger risico op slachtofferschap. Voorzover aan deze vorm van buurtdynamiek criminaliteitsverhogende omstandigheden zijn verbonden, zijn deze gelegen in de concentratie van sociaal-economische achterstand, waarvoor in dit model reeds wordt gecontroleerd (en waarvoor inderdaad een positieve samenhang met slachtofferschap bestaat). Als vervolgens rekening wordt gehouden met het feit dat in buurten die sociaal-economische vooruitgang hebben ondergaan meer inkomensheterogeniteit bestaat (model 2), wordt het gevonden verband tussen vooruitgang van de buurt en slachtofferschap nauwelijks veranderd. De hier gebruikte maat voor inkomensheterogeniteit vertoont dan ook geen significante samenhang met slachtofferschap. Ten slotte blijkt uit de resultaten van model 3 dat de positieve samenhang tussen sociaal-economische verbetering van de buurt en slachtofferschap aanzienlijk wordt verkleind als rekening wordt gehouden met de grotere instroom van nieuwe bewoners in vergelijking met stabiele en verslechterende buurten. Naarmate deze instroom sterker is, is het risico op zowel

diefstal, geweld als vandalisme hoger, mogelijk omdat de sociale instabiliteit die hieruit voortvloeit de sociale cohesie tussen buurtbewoners beperkt.

Verder blijkt uit de verschillende modellen dat naarmate de etnische heterogeniteit in de buurt groter is, het risico op slachtofferschap voor elk van de drie misdrijven toeneemt, mogelijk ook hier vanwege de geringere sociale cohesie die eruit voortvloeit. Het percentage jongeren is ook in bijna alle modellen positief gerelateerd aan de kans op slachtofferschap. Dit ondersteunt de aanname dat het aantal jongeren in een buurt deels de nabijheid tot potentiële daders bepaalt, en daarmee de kans om in aanraking te komen met criminaliteit.

Op gemeenteniveau blijkt dat het totaal aantal inwoners positief samenhangt met slachtofferschap, onafhankelijk van individuele en buurtkenmerken. Verder is het risico op zowel diefstal, geweld als vandalisme hoger naarmate het gemiddeld inkomen in een gemeente hoger is. Tot slot blijkt het risico op diefstal en geweld lager naarmate de politie op gemeentelijk niveau beter functioneert volgens burgers. Voor geweld is dit niet het geval. Over het algemeen ondersteunen deze bevindingen het belang van buurtoverstijgende kenmerken bij de voorspelling van slachtofferschap in de eigen buurt.

Om nader te illustreren op welke wijze sociaal-economische compositie en dynamiek samenhangen met slachtofferschap, staan in figuur 2 t/m 4 de voorspelde kansen afgebeeld van diefstal, geweld en vandalisme, voor inwoners van uiteenlopende soorten buurten. Deze voorspelde kansen zijn afgeleid uit de resultaten van model 1 in tabel 3, en zijn gecontroleerd voor alle overige kenmerken in het model. Uit figuur 2 t/m 4 blijkt duidelijk dat de kans op slachtofferschap toeneemt naarmate de sociaal-economische achterstand van de buurt groter is. Ook kan eruit worden afgelezen dat sterk verslechterde buurten gemiddeld genomen een hoger achterstandsniveau hebben dan sterk verbeterde buurten. Hoge kansen op slachtofferschap komen echter niet alleen voor in buurten die met de sterkste concentratie van achterstand te maken hebben, maar ook in buurten met een gering achterstandsniveau die juist sterk verbeterd zijn. Met name in buurten die sterk verbeterd zijn maar zich desondanks (nog steeds) niet hebben ontworsteld uit hun achterstandspositie, is de kans op slachtofferschap hoog, met name voor diefstal en vandalisme. Deze resultaten laten niet alleen zien dat het risico in achterstandsbuurten relatief hoog is, maar dat tussen buurten met hetzelfde welvaartsniveau aanzienlijke criminaliteitsverschillen bestaan, al naargelang de sociaal-economische dynamiek die zij hebben ondergaan.

7. Conclusie

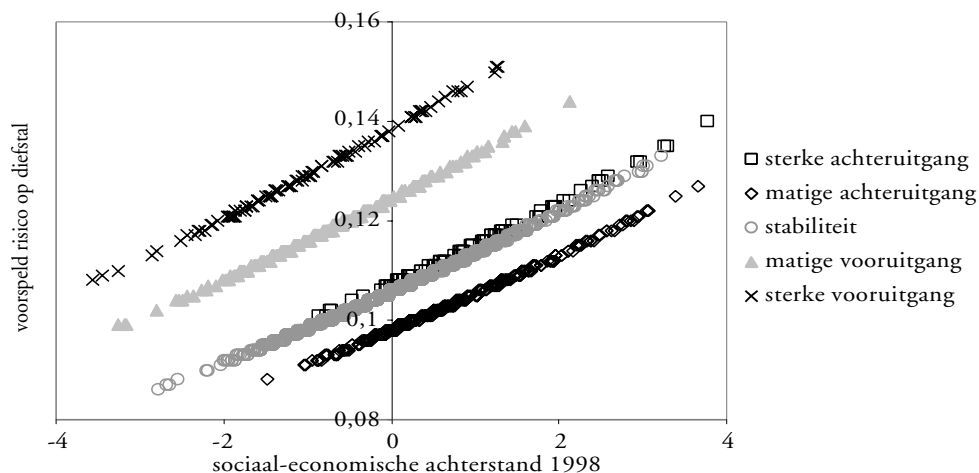
Uit onze studie blijkt dat de kans op slachtofferschap niet alleen hoger is naarmate sociaal-economische achterstanden zich sterker hebben geconcentreerd in een buurt, maar ook indien een buurt (sterk) is verbeterd. Op het eerste punt sluit deze studie nauw aan bij de resultaten uit eerder buurtenvergelijkend onderzoek (bijvoorbeeld Sampson e.a., 1997; Wittebrood, 2000), terwijl het tweede punt nieuw inzicht biedt in de wijze waarop de sociaal-economische samenstelling van een buurt van invloed is op lokale criminaliteit. Juist verbeterde buurten behoren over

Tabel 3: Multilevel-coëfficiënten voor regressieanalyse van slachtofferschap op individuele, buurt- en gemeentekenmerken

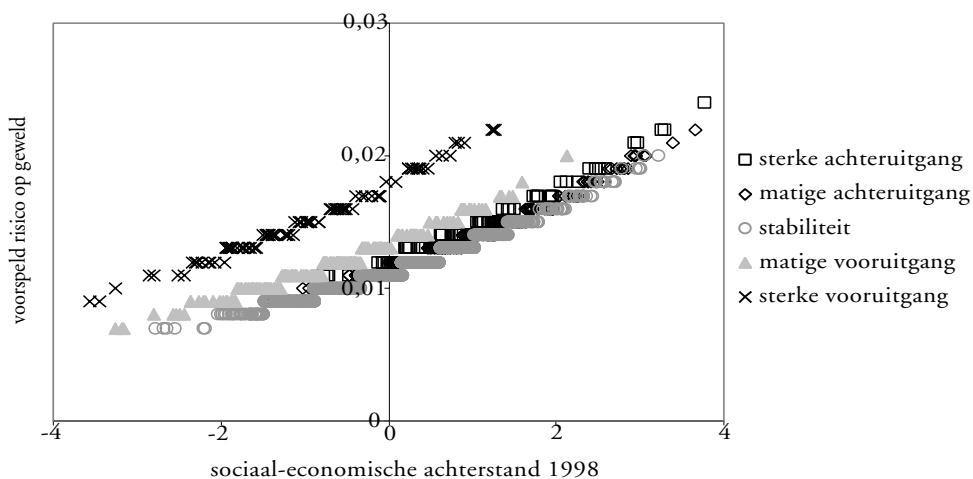
	Diefstal			Geweld			Vandalisme		
	1	2	3	1	2	3	1	2	3
Intercept	-2,14**	-2,14**	-2,12**	-4,48**	-4,49**	-4,46**	-1,86**	-1,85**	-1,83**
<i>Individu</i>									
Man ^a	-0,05*	-0,05*	-0,05*	0,53**	0,53**	0,53**	0,02	0,02	0,02
Leeftijd	-0,01**	-0,01**	-0,01**	-0,03**	-0,03**	-0,03**	-0,01**	-0,01**	-0,01**
Alleenstaand ^a	-0,17**	-0,17**	-0,18**	0,31**	0,31**	0,29**	-0,38**	-0,38**	-0,39**
Etnische minderheid ^a	-0,09	-0,08	-0,08	-0,38	-0,38	-0,38	-0,28**	-0,28**	-0,28**
Opleiding	0,06**	0,06**	0,06**	0,04**	0,04**	0,04**	0,07**	0,07**	0,07**
Betaalde baan	0,09**	0,09**	0,09**	-0,16	-0,16	-0,16	0,13**	0,13**	0,13**
Frequentie niemand thuis	0,01	0,01	0,01	0,03 -	0,03	-0,03	0,05**	0,05**	0,05**
Ontbrekende waarde frequentie niemand thuis ^a	-0,16**	-0,16**	-0,16**	-0,04	-0,04	-0,04	-0,14**	-0,14**	-0,14**
<i>Buurt</i>									
Sociaal-economische verandering 1994/98									
– sterke achteruitgang	0,02	0,03	0,05	0,08	0,06	0,10	-0,04	-0,02	-0,01
– matige achteruitgang	-0,08	0,08	-0,07	0,03	0,02	0,03	-0,12	-0,11	-0,10
– stabiliteit (ref.)	–	–	–	–	–	–	–	–	–
– matige vooruitgang	0,19**	0,18**	0,14**	0,18	0,18*	0,10	0,12*	0,11*	0,05
– sterke vooruitgang	0,31**	0,28**	0,18*	0,46**	0,49**	0,29*	0,16*	0,12	-0,01
Sociaal-economische achterstand 1998	0,08**	0,04	0,05	0,19**	0,23**	0,26**	0,05	-0,01	0,00
Percentage allochtonen	0,01**	0,01**	0,01**	0,01*	0,01*	0,01*	0,01**	0,00*	0,00*
Percentage jongeren	0,03**	0,03**	0,02**	0,02*	0,02*	0,02	0,03**	0,03**	0,03**
Inkomensheterogeniteit	–	-0,01	0,00	–	0,01	0,02*	–	-0,01	-0,01
Verhuismobiliteit	–	–	0,03**	–	–	0,06**	–	–	0,04**
<i>Gemeente</i>									
Aantal inwoners (ln)	0,23**	0,23**	0,22**	0,26**	0,27**	0,24**	0,22**	0,22**	0,19**
Gemiddeld inkomen ^a	0,04**	0,05**	0,05**	0,04**	0,04*	0,04**	0,04**	0,05**	0,04**
Tevredenheid met politiefunctioneren	-0,71**	-0,73**	-0,72**	-0,53	-0,52	-0,50	-0,64**	-0,68**	-0,67**
<i>Variatiecomponenten</i>									
Tussen gemeenten	0,03**	0,03**	0,03**	0,04*	0,04	0,04*	0,03**	0,03**	0,03**
Tussen buurten	0,04**	0,04**	0,04**	0,09**	0,09**	0,08*	0,07**	0,07**	0,07**

* = $p < 0,05$, ** = $p < 0,01$ (eenzijdig) ^a Tweezijdige toetsing

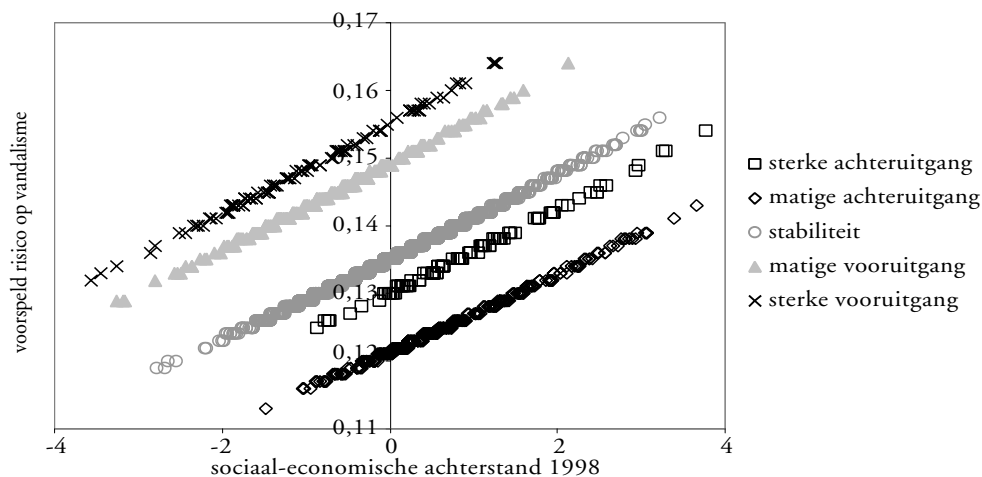
Figuur 2: Voorspeld risico op slachtofferschap diefstal naar sociaal-economische achterstand buurt in 1998 en sociaal-economische verandering tussen 1994 en 1998

Figuur 3: Voorspeld risico op slachtofferschap geweld naar sociaal-economische achterstand buurt in 1998 en sociaal-economische verandering tussen 1994 en 1998

Figuur 4: Voorspeld risico op slachtofferschap vandalisme naar sociaal-economische achterstand buurt in 1998 en sociaal-economische verandering tussen 1994 en 1998

het algemeen niet tot de achterstandsbuurtten, maar hebben desondanks te maken met veel criminaliteit. Deze bevinding werd gedaan voor drie uiteenlopende vormen van slachtofferschap: diefstal, geweld en vandalisme.

Dit resultaat nuanceert beleidsverwachtingen omtrent het veronderstelde criminaliteitsverlagende effect van buurtverbetering door de instroom van hoge-inkomensgroepen in achterstandsbuurtten. De sterke instroom van nieuwe bewoners in verbeterde buurten blijkt juist een van de oorzaken van het hoge risico op slachtofferschap in deze buurten. Verondersteld wordt dat een dergelijke instroom gepaard gaat met een geringe sociale cohesie tussen buurtbewoners omdat oude en nieuwe bewoners en nieuwe bewoners onderling gedurende korte tijd met elkaar in contact hebben gestaan, waardoor mechanismen van informele sociale controle nog niet zijn ontwikkeld. De relatie tussen slachtofferschap en buurtverbetering wordt hiermee voor diefstal en geweld echter niet volledig 'verklaard'. Er zijn drie aanvullende verklaringen mogelijk voor deze relatie. Ten eerste kan het zijn dat in verbeterde buurten aantrekkelijke doelwitten (huishoudens met hoge inkomens) in de nabijheid wonen van potentiële daders (mensen met lage inkomens), wat het risico op diefstal vergroot. Dit biedt echter geen verklaring voor geweldsslachtofferschap. Ten tweede zou de inkomensheterogeniteit die zich in verbeterde buurten voordoet vanwege de gelijktijdige aanwezigheid van lage en hoge inkomens, kunnen leiden tot een geringe mate van sociale cohesie en sociale controle. Verondersteld wordt daarbij dat sociale categorieën die sterk van elkaar verschillen minder snel in contact treden met elkaar. Hoewel deze aanname in dit artikel werd getoetst en niet kon worden aangenomen, dienen nieuwe toetsingen met een nauwkeuriger meting van inkomensheterogeniteit op buurtniveau hier meer inzicht in te bieden. Ten derde kan deze ruimtelijk geconcentreerde heterogeniteit leiden tot gevoelens van relatieve deprivatie onder de lage-inkomensgroepen, en de neiging om

geconstateerde verschillen in bezit te compenseren via diefstal of frustratie hieromtrent te uiten middels geweld (Covington & Taylor, 1989; Taylor & Covington, 1988).

Een geringer risico op slachtofferschap lijkt daarom pas te kunnen worden verwacht bij stabilisering en homogenisering van de populatie in de verbeterde buurt. Hierbij dient te worden aangetekend dat indien uitgestroomde lage-inkomensgroepen zich elders concentreren, criminaliteitsproblemen waarschijnlijk eerder worden verplaatst dan opgelost. Anderzijds is het echter mogelijk dat huishoudens met een hoog inkomen worden afgeschrikt door de hoge mate van lokale criminele activiteit en hun toevlucht weer zoeken tot veiliger buurten (Morenoff & Sampson, 1997). Op deze wijze zou de buurt na het proces van verbetering weer ten prooi vallen aan verslechtering, wat op zijn beurt ook weer leidt tot hoge criminaliteitscijfers door de concentratie van sociaal-economische achterstand. Voor toekomstig onderzoek is het daarom interessant na te gaan welke sociaal-economische ontwikkeling op de langere termijn plaatsvindt in de onderzochte buurten, en of het criminaliteitsniveau zelf van invloed is op de inkomensselectiviteit van migratiepatronen.

Een ander punt voor toekomstig onderzoek betreft het opnemen van aanvullende, theoretisch relevante variabelen op buurtniveau. Centraal in de door ons getoetste theorie staat het (on)vermogen van een buurt om collectieve doelen na te streven, zoals in dit geval handhaving van de openbare orde. Directe metingen omtrent sociale contacten tussen buurtbewoners en de mate van sociale controle in de buurt ontbreken echter. Vanuit Shaw en McKay's ([1942] 1969) sociale-desorganisatietheorie is afgeleid welke buurtkenmerken gepaard gaan met een geringe mate van sociale controle. Verdere toetsing van deze theorie kan dan ook worden vormgegeven door na te gaan of sociale cohesie en sociale controle inderdaad de intermediaire mechanismen zijn tussen uiteenlopende buurtkenmerken (zoals verhuismobiliteit) en slachtofferschap (Bursik & Grasmick, 1993). Enkele Amerikaanse studies op dit gebied wijzen uit dat dit inderdaad het geval is (Bellair, 1997; Sampson e.a., 1997), maar voor Nederland zijn buurtgegevens omtrent de aard van sociale interacties tussen bewoners bij ons weten nog niet voorhanden.

Tot slot bleek uit onze resultaten dat slachtofferschap in de eigen buurt niet alleen afhankelijk is van individuele doelwitkenmerken en buurtkenmerken, maar ook van de gemeentelijke context. In gemeenten met een groot aantal inwoners, een hoog gemiddeld inkomen, en waar burgers aangaven dat de politie niet goed functioneerde, is de kans groter om slachtoffer te worden van een misdrijf. Daarmee wordt een aanvulling gegeven op de sociale-desorganisatietheorie, die vooral georiënteerd is geweest op buurtinterne kenmerken om lokale criminaliteit mee te verklaren. De gevonden effecten op gemeenteniveau geven geen exacte indicatie welke processen erachter schuilgaan, maar bieden wel ondersteuning voor de aanname dat buurtoverstijgende en buurtexterne sociale structuren relevant zijn om verschillen in lokale criminaliteitsniveaus te begrijpen. Daar waar het criminaliteitsverlagende effect van goed politiefunctioneren wijst op een centrale invloed op gemeentelijk niveau, is het criminaliteitsverhogende effect van inwoneraantal mogelijk een uitvloeisel van de ruimtelijke clustering van sociaal gedesorganiseerde buurten. Daders die bepaalde buurten als hun werkterreinen beschouwen, zullen ook eerder in omringende buurten opereren. Nader onderzoek naar zowel hiërarchische effecten van gemeentelijk beleid (Bursik & Grasmick, 1993) als dergelijke nabijheidseffecten (Morenoff e.a., 2001) vormen interessante paden voor toekomstige studies.

Noten

1. Johan van Wilsem en Nan Dirk de Graaf zijn verbonden aan het ICS en de sectie Sociologie van de Katholieke Universiteit Nijmegen (KUN). Karin Wittebrood is werkzaam bij het Sociaal en Cultureel Planbureau te Den Haag. Dit artikel kwam deels tot stand tijdens een twee maanden durend verblijf van de eerstgenoemde auteur aan het CBS. De auteurs danken het CBS, en met name Ko Oudhof, voor de geboden voorzieningen. Tevens dank aan de aio's van de sectie sociologie van de KUN en aan de redactie van Mens en Maatschappij voor hun commentaar op een eerdere versie van dit artikel. Het onderzoek werd gesubsidieerd door NWO (projectnummer 490-24-142). Correspondentieadres: Johan van Wilsem, Katholieke Universiteit Nijmegen, Sectie Sociologie, Postbus 9104, 6500 HE Nijmegen.
E-mail: J.vanWilsem@mailbox.kun.nl.
2. Onder de etnische groepen bevinden zich in de categorie 'overig wereld' mogelijk ook niet-westerse allochtonen, maar deze zijn in deze categorie niet te onderscheiden van de westerse, niet-Europese allochtonen.
3. Het betreft hier Turkije en landen uit Afrika, Latijns Amerika of Azië, met uitzondering van Japan en Indonesië.
4. Deze specifieke gegevens zijn gebruikt omwille van de beschikbaarheid voor een groot aantal postcodegebieden via de Kerncijfers Viercijferige Postcodegebieden.

Literatuur

- Atkinson, R. (2000). The hidden cost of gentrification: displacement in Central London. *Journal of Housing and the Built Environment*, 15, 307-326.
- Bellair, P.E. (1997). Social interaction and community crime: examining the importance of neighbor networks. *Criminology*, 35, 677-703.
- Belsley, D.A., Kuh, E. & Welsch, R.E. (1980). *Regression diagnostics: identifying influential data and sources of collinearity*. New York: John Wiley & Sons.
- Blau, J.R. & Blau, P.M. (1982). The cost of inequality: metropolitan structure and violent crime. *American Sociological Review*, 47, 114-129.
- Bohrnstedt, G.W. (1969). Observations on the measurement of change. In E.F. Borgatta (ed.), *Sociological methodology*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Brantingham, P.J. & Brantingham, P.L. (1984). *Patterns in crime*. New York: MacMillan.
- Bursik, R.J. & Webb, J. (1982). Community change and patterns of delinquency. *American Journal of Sociology*, 88, 24-42.
- Bursik, R.J. (1988). Social disorganization and theories of crime and delinquency. *Criminology*, 26, 519-551.
- Bursik, R.J., Grasmick, H. (1993). *Neighborhoods and crime: the dimensions of effective community control*. New York: Lexington Books.
- Cohen, L.E., Kluegel, J.R. & Land, K.C. (1981). Social inequality and predatory criminal victimization: an exposition and test of a formal theory. *American Sociological Review*, 46, 505-524.
- Cohen, J. & Tita, G. (1999). Diffusion in homicide: exploring a general method for detecting spatial diffusion processes. *Journal of Quantitative Criminology*, 15, 451-493.
- Covington, J. & Taylor, R.B. (1989). Gentrification and crime: robbery and larceny changes in

- appreciating Baltimore neighborhoods during the 1970s. *Urban Affairs Quarterly*, 25, 142-172.
- Heitgerd, J.L. & Bursik, R.J. (1987). Extracommunity dynamics and the ecology of delinquency. *American Journal of Sociology*, 93, 775-787.
- Hindelang, M.S., Gottfredson, M. & Garofalo, J. (1978). *Victims of personal crime: an empirical foundation for a theory of personal victimization*. Cambridge, Mass.: Ballinger.
- Kleinbans, R., Veldboer, L. & Duyvendak, J.W. (2000) *Integratie doordifferentiatie? Een onderzoek naar de sociale effecten van gemengd wonen*. Den Haag: Ministerie van VROM.
- Knol, F. (1998). *Van hoog naar laag; van laag naar hoog: de sociaal-ruimtelijke ontwikkeling van wijken tussen 1971 en 1995*. Den Haag: SCP.
- Kornhauser, R. (1978). *Social sources of delinquency*. Chicago: University of Chicago Press.
- Land, K.C., McCall, P.L. & L.E. Cohen (1990). Structural covariates of homicide rates: are there any invariances across time and social space? *American Journal of Sociology*, 95, 922-961.
- Lauritsen, J. (2001). The social ecology of violent victimization: individual and contextual effects in the NCVS. *Journal of Quantitative Criminology*, 17, 3-32.
- Lee, M.R. (2000). Community cohesion and violent predatory victimization: a theoretical extension and cross-national test of opportunity theory. *Social Forces*, 79, 683-706.
- Markowitz, F.E., Bellair, P.E., Liska, A.E. & Liu, J. (2001). Extending social disorganization theory: modeling the relationship between cohesion, disorder and fear. *Criminology*, 39, 293-319.
- McDonald, S. (1986). Does gentrification affect crime rates? In A.J.Reiss jr. & M.Tonrey (eds.), *Communities and crime* (pp. 163-202). Chicago: University of Chicago Press.
- Miethe, T.D., Stafford, M.C. & Long, J.S. (1987). Social differentiation in criminal victimization: a test of routine activities/lifestyle theories. *American Sociological Review*, 52, 184-194.
- Miethe, T.D. & Meier, R.F. (1994). *Crime and its social context: toward and integrated theory of offenders, victims and situations*. Albany: State University of New York Press.
- Morenoff, J.D. & Sampson, R.J. (1997). Violent crime and the spatial dynamics of neighborhood transition: Chicago, 1970-1990. *Social Forces*, 76, 31-64.
- Morenoff, J.D., Sampson, R.J., Raudenbush, S.W. (2001). Neighborhood inequality, collective efficacy, and the spatial dynamics of urban violence. *Criminology*, 39, 517-560.
- OECD (1998). *Integrating distressed urban areas*. Parijs: OECD.
- Quillian, L. (1999). Migration patterns and the growth of high-poverty neighborhoods, 1970-1990. *American Journal of Sociology*, 105, 1-37.
- Raudenbush, S.W. & Sampson, R.J. (1999). Ecometrics: toward a science of assessing ecological settings with application to the systematic social observation of neighborhoods. *Sociological Methodology*, 29, 1-41.
- Reiss jr., A.J. (1986). Why are communities important in understanding crime? In A.J.Reiss jr. & M.Tonry (eds.), *Communities and crime* (pp. 1-34). Chicago: University of Chicago Press.
- Ross, C.E., Mirowsky, J., Pribesh, S. (2001). Powerlessness and the amplification of threat: neighborhood disadvantage, disorder and mistrust. *American Sociological Review*, 66, 568-591.

- Sampson, R. J. (1986). Crime in cities: the effects of formal and informal social control. In A.J.Reiss jr. & M.Tonry (eds.), *Communities and crime* (pp. 271-312). Chicago: University of Chicago Press.
- Sampson, R.J., Raudenbush, S.W. & Earls, F. (1997). Neighborhoods and violent crime: a multilevel study of collective efficacy. *Science*, 277, 918-924.
- Sampson, R.J., Morenoff, J.D. & Earls, F. (1999). Beyond social capital: spatial dynamics of collective efficacy for children. *American Sociological Review*, 64, 633-660.
- Schuerman, L. & Kobrin, S. (1986). Community careers in crime. In A.J.Reiss jr. & M.Tonry (Eds.), *Communities and crime* (pp. 67-100). Chicago: University of Chicago Press.
- SCP (2000). *Armoedemonitor 2000*. Den Haag: SCP.
- Shaw, C.R. & McKay, H.D. ([1942] 1969). *Juvenile delinquency in urban areas*. Chicago: University of Chicago Press.
- Skogan, W. (1986). Fear of crime and neighborhood change. In A.J.Reiss jr. & M.Tonry (eds.), *Communities and crime* (pp. 203-230). Chicago: University of Chicago Press.
- Skogan, W. (1990). *Disorder and decline: crime and the spiral of decay in American neighborhoods*. New York: The Free Press.
- Smith, W.R., Frazee, S.G. & Davison, E.L. (2000). Furthering the integration of routine activity and social disorganization theories: small units of analysis and the study of street robbery as a diffusion process. *Criminology*, 38, 489-524.
- Snijders, T. & Bosker, R. (1999). *Multilevel Analysis. An Introduction to Basic and Advanced Multilevel Modeling*. Londen: Sage.
- South, S. & Crowder, K.D. (1997). Escaping distressed neighborhoods: individual, community and metropolitan influences. *American Journal of Sociology*, 102, 1040-1084.
- Taylor, R. B. & Covington, J. (1988). Neighborhood changes in ecology and violence. *Criminology*, 26, 553-589.
- Vélez, M.B. (2001). The role of public social control in urban neighborhoods: a multilevel analysis of victimization risk. *Criminology*, 39, 837-864.
- Wilsem, J.van & Oudhof, K. (2001). Inkomensdaling op het platteland. *Index*, 10, 10-11.
- Wittebrood, K. (2000). Buurten en geweldscriminaliteit: een multilevel analyse. *Mens & Maatschappij*, 75, 92-109.
- Wouden, R.van der & Bruijne, E.de (2001). *De Stad in de omtrek: problemen en perspectieven van de vier grootstedelijke gebieden in de Randstad*. Den Haag: SCP.

Bijlage 1

Om de betrouwbaarheid van een ecometrische maat vast te stellen dient rekening te worden gehouden met itemvariantie binnen individuen, en de individuele variantie binnen gemeenten. De variantie tussen gemeenten bepaalt de verschillen op dit niveau, gegeven de variantiecomponenten op item- en individueel niveau. Op itemniveau luidt de vergelijking voor politiefunctiioneren voor persoon j binnen gemeente k op item i :

$$Y_{ijk} = \beta_{0jk} + \sum \beta_p(X_{ijk}) + \epsilon_{ijk}, \quad (1)$$

X_{ijk} is hierbij een item omtrent politiefunctiioneren. β_p is het gewicht wat er aan dit item wordt toegekend, om de 'moeilijkheid' ervan aan te geven: hoe lager β_p , des te minder vaak respondenten het 'eens' waren met de stelling. β_{0jk} is de latente score van de respondent, aangepast aan de moeilijkheidsgraad van de vragen waarop de respondent een geldig antwoord gaf.

Op individueel niveau luidt de vergelijking voor persoon j binnen gemeente k :

$$\beta_{0jk} = \beta_{0k} + \sum \beta_q(X_{jk}) + \mu_{0jk}, \quad (2)$$

waarbij β_{0k} de gemeentespecifieke score aanduidt, X_{jk} de individuele kenmerken waarvoor constant wordt gehouden (zie hieronder), β_q het gewicht dat aan deze kenmerken wordt toegekend, en μ_{0jk} de variantie tussen individuen binnen gemeente k . Door rekening te houden met de invloed van individuele kenmerken op de inschatting van het politieoptreden, wordt de gemeentelijke score omtrent politiefunctiioneren niet vertekend door eventuele systematische compositieverschillen tussen gemeenten.

In de huidige analyse hebben we gecontroleerd voor acht individuele kenmerken bij de constructie van de schaal omtrent politieoptreden op gemeenteniveau: sekse, leeftijd, burgerlijke staat (alleenstaand of niet), opleidingsniveau, behorend tot etnische minderheid (ja/nee), en slachtofferschap van diefstal, geweld, en vandalisme (ja/nee). Op deze manier wordt rekening gehouden met het wederzijdse effect dat slachtofferschap en politiefunctiioneren op elkaar kunnen hebben: slachtofferschap wordt minder waarschijnlijk bij goed politiefunctiioneren, maar tegelijkertijd wordt politiefunctiioneren mogelijk juist minder goed beoordeeld door slachtoffers van criminaliteit. Door in de ecometrische analyse te controleren voor slachtofferschap, is de uiteindelijke gemeentelijke score op politiefunctiioneren onafhankelijk van het verwachte negatievere oordeel dat slachtoffers van criminaliteit hebben omtrent lokaal politiefunctiioneren.

Ten slotte luidt de vergelijking op gemeenteniveau:

$$\beta_{0k} = \gamma_{00} + \nu_{0k}, \quad (3)$$

met γ_{00} als de 'grand mean' (de gemiddelde waarde op een item over de gehele steekproefpopulatie), en ν_{0k} als variantiecomponent tussen gemeenten.

In tabel A1 staan de resultaten van de analyse vermeld. Gezien de negatieve coëfficiënt wordt met name op het derde item ('de politie doet hier in de buurt haar best') het minst vaak instemmend geantwoord, terwijl op het tweede item ('de politie reageert hier op problemen') het vaakst instemmend wordt geantwoord. Op individueel niveau zijn er ook verschillen in geneigdheid om het politiefunctioneren als positief te beoordelen. Een positief oordeel wordt eerder gegeven door mannen, ouderen en alleenstaanden, terwijl het opleidingsniveau negatief samenhangt met politiefunctioneren. Ook oordelen slachtoffers van criminaliteit negatiever over het functioneren van de politie, met name slachtoffers van diefstal.

Tabel A1: Multilevel-resultaten omtrent variantie in politiefunctioneren tussen items, individuen en gemeenten

	b-coëfficiënt
<i>Intercept</i>	2,398**
<i>Item</i>	
Politie biedt burgers hier bescherming	(ref.)
Politie reageert hier op problemen	0,205**
Politie doet hier haar best	-0,248**
Politie pakt de zaken hier efficiënt aan	-0,053**
<i>Individu</i>	
Man	0,037**
Leeftijd	0,001**
Alleenstaand	0,048**
Etnische minderheid	0,013
Opleiding	-0,004**
Betaalde baan	-0,003
Slachtoffer diefstal	-0,219**
Slachtoffer geweld	-0,127**
Slachtoffer vandalisme	-0,186**
<i>Variantiecomponenten</i>	
Tussen gemeenten	0,010**
Tussen individuen	0,303**
Tussen items	0,337**

* = $p < 0,05$, ** = $p < 0,01$ (tweezijdige toetsing)